EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Ek 4. No.lu Protokol'ün 3. Maddesi Hakkında Rehber

Vatandaşların Sınır Dışı Edilmeleri Yasağı

31 Ağustos 2026 tarihinde güncellenmiştir.

Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır. Mahkeme açısından bağlayıcılığı yoktur.

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Bu raporun tamamını veya bir kısmını tercüme etmek ve/veya basılı veya elektronik olarak çoğaltmak isteyen yayınevleri veya kuruluşlar, izin prosedürüyle ilgili bilgi almak için yeniden tercüme veya yeniden yayınlama talebi isimli iletişim formunu doldurmaya davet edilmektedir.

Şu anda hangi içtihat rehberlerinin tercüme edilmekte olduğunu öğrenmek istiyorsanız, lütfen bk. Devam eden tercümeler.

Bu rehberin orijinal metni, İngilizce dilinde hazırlanmıştır. Rehber, zaman içerisinde düzenli olarak güncellenmiştir. En son güncelleme, 31 Ağustos 2026 tarihinde tamamlanmıştır. Şekli değişikliklere tabi tutulabilir.

İçtihat rehberleri, https://ks.echr.coe.int adresinden indirilebilir. Yayınlarla ilgili her türlü yeni bilgi için, Mahkemenin X hesabına başvurunuz: https://x.com/ECHR_CEDH

Bu tercüme, Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin onayı ile yayımlanmıştır ve sadece Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığının sorumluluğu altındadır.

© Avrupa Konseyi / Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2026

İçindekiler Tablosu

OKUYUCULARA NOTLAR 4
I. GİRİŞ 5
II. BİREYSEL KAPSAM: "VATANDAŞ" TANIMI 6
A. İç Hukuka Atıf 6
B. Vatandaşlığın Reddi Veya Vatandaşlıktan Çıkarma ve 8. Madde İle Bağlantı 7
III. ÜLKESEL UYGULAMAYA İLİŞKİN ÖZEL SORULAR 7
A. Denizaşırı Ülkeler 7
B. Uluslararası Toplum Tarafından Tanınmayan Ülkesel Oluşum 8
C. Bir Devletteki Sınır Kontrolleri 8
IV. SINIR DIŞI ETME KAVRAMI VE KORUMA KAPSAMI 8
V. KİŞİNİN KENDİ ÜLKESİNE GİRME HAKKI 10
A. Hak Sahibi Olarak Devlet Vatandaşları 10
B. Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 3. Maddesinin 2. Fıkrasının Ülke Dışı Uygulanması 10
C. Koruma Alanının Dışında Kalan Haklar 11
1. Kendi ülkesinde kalma hakkının bulunmaması 11
2. Geri Dönüş Hakkının Bulunmaması 11
3. Diplomatik Koruma veya Konsolosluk Yardımı Hakkının Bulunmaması 12
a. Genel bilgiler 12
b. Devlet dışı silahlı bir grup tarafından kontrol edilen bölge 12
D. Kişinin Kendi Ülkesine Girmek Hakkının Mutlak Niteliği ve Tarihsel Bağlamı 12
1. Hakkın Mutlak Niteliği ve Tarihsel Temeli 12
2. Kraliyet Mensuplarına İlişkin Davalar 13
E. Örtülü Sınırlamalar 13
F. Yorumlama İlkeleri 13
1. Dinamik ve Gelişen Yaklaşım 13
2. Hakların Uygulanabilir ve Etkili Olmasını Sağlamaya Yönelik Sistemik Yaklaşım 14
G. Negatif Yükümlülüğün Kapsamı 14
H. Pozitif Yükümlülüklerin Kapsamı 15
1. Genel Bilgiler 15
2. Seyahat Belgesi Düzenleme Yükümlülüğü 15
3. Geri Dönüşün Reddi Bağlamında Pozitif Yükümlülüklerin Kapsamı 15
a. Genel bilgiler ve uygulanabilir test 15
b. İstisnai durumların varlığı 16
c. Keyfiliğe karşı güvenceler 17
i. Bağımsız bir organ tarafından denetim 17
ii. Denetimin niteliği ve kapsamı 18
iii. Çocukların yüksek menfaatinin dikkate alınması 18
iv. Başvuranın bilgilendirilmesi 18
v. İçtihat örnekleri 18
ANILAN DAVALAR DİZİNİ 20

Okuyuculara Notlar

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (bundan sonra metinde "Mahkeme", "Avrupa Mahkemesi" veya "Strazburg Mahkemesi" olarak anılacaktır) tarafından içtihatlar hakkında yayımlanan rehberler dizinin birini teşkil eden bu rehber, Mahkeme tarafından verilen başlıca karar ve hükümler hakkında hukukçuları bilgilendirme amacını taşımaktadır. Dolayısıyla bu rehberde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (bundan sonra metinde "Sözleşme" veya "Avrupa Sözleşmesi" olarak anılacaktır) Ek 4 No.lu Porotokol'ün 3. maddesine ilişkin içtihatlar, incelenerek özetlenmiştir. Okuyucu bu rehberde, konu hakkında geliştirilen anahtar-ilkeleri ve bunlarla ilgili örnekleri bulacaktır.

Atıfta bulunulan içtihatlar, önemli ve/veya en yeni ilke kararları[*] arasından seçilmiştir.

Mahkeme kararlarında, sadece kendisine başvuru yapılan davaları incelemez, aynı zamanda Sözleşme normları da geniş çaplı olarak aydınlatılmaya, korunmaya ve geliştirilmeye çalışılır. Ayrıca Mahkemenin vermiş olduğu kararlar, Devletlerin, Sözleşmeci Taraf sıfatıyla verdikleri taahhütlere riayet etmelerine katkıda bulunur (*İrlanda/Birleşik Krallık*, 18 Ocak 1978, § 154, A Serisi no. 25 ve daha yeni bir tarihte *Jeronovičs/Letonya* [BD], no. 44898/10, § 109, AİHM 2016).

Sözleşme ile oluşturulan sistem, ayrıca insan haklarının korunmasına ilişkin normları yükselterek ve bu alandaki içtihatları Sözleşme'ye Taraf Devletlerin toplumlarının tamamını kapsayacak şekilde genişleterek, kamu düzenine dâhil olan konuları, genel menfaat içerisinde inceleme amacını taşır (*Konstantin Markin/Rusya* [BD], no. 30078/06, § 89, AİHM 2012). Nitekim Mahkeme, insan hakları alanında "Avrupa kamu düzeninin, anayasal aracı olarak" Sözleşme'nin rolünün altını çizmiştir (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], no. 45036/98, § 156, AİHM 2005-VI ve daha yakın bir tarihte verilen *N.D. ve N.T./İspanya* [BD], no. 8675/15 et 8697/15, § 110, 13 Şubat 2020).

Sözleşme'ye Ek 15 No.lu Protokol vesilesiyle, yakın zamanda Sözleşme'nin önsözünde ikincillik ilkesine yer verilmiştir. Bu ilke uyarınca, "İnsan haklarının korunması sorumluluğu Taraf Devletler ve Mahkeme arasında paylaşılır" ve ulusal makamlar ve mahkemeler iç hukuku, Sözleşme ve Protokollerinde tanımlanan hak ve özgürlükleri tam olarak tanıyacak şekilde yorumlamalı ve uygulamalıdır (*Grzęda/Polonya* [BD], § 324).

Bu rehber, Sözleşme veya Ek Protokollerinin anılan her maddesi için, anahtar kelime referanslarını içermektedir. Her davada incelenen hukuki konular, (genel olarak) Sözleşme ve Protokollerinin metininden doğrudan çıkarılan terimleri içeren bir lügatçadan gelen *bir anahtar kelimeler listesiyle* özetlenmiştir.

Mahkeme içtihatlarına ilişkin *veri tabanı HUDOC*, anahtar kelimelerle arama yapma imkânı sunar. Anahtar kelimelerle arama yapılabilmesi, benzer bir hukuki içeriğe sahip olan belge gruplarını da bulmanıza imkân verir (Mahkeme tarafından her davada ileri sürülen gerekçe ve varılan sonuçlar, anahtar kelimelerle özetlenir). Her dava için önerilen anahtar kelimeler, belgenin sayfasında mevcuttur. Gerekli açıklamaların hepsini, *HUDOC kullanım klavuzunda* bulabilirsiniz.

[*] Anılan içtihat, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ve Komisyonunun iki resmi dilinden birinde ve/veya her ikisinde de (Fransızca ve İngilizce) olabilir. Davanın isminden sonra belirli bir ibare kullanılmadığı sürece, Mahkemenin Dairelerinden biri tarafından esasa ilişkin olarak verilen bir karara atıf yapılmaktadır. Kararlarda kullanılan "(k.k.)" ibaresi, Mahkemenin kabul edilebilirlik hakkında verdiği bir karara ve "[BD]" ibaresi ise Büyük Daire tarafından incelenen bir davaya atıfta bulunmaktadır.

I. Giriş

1. Ek 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesi iki ayrı hakkı güvence altına almaktadır: kişinin uyruğu bulunduğu Devletin ülkesinden sınır dışı edilmeme hakkı ve bu Devletin ülkesine girme hakkı.

2. Buna benzer hükümler, *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi* (1948), *Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme* (1966), *Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi* (1969), *Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi* (1981) ve *Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi*'nde (1989) bulunabilir.

3. Ek 4 No.lu Protokol, 3. madde kapsamına giren vatandaşların sınır dışı edilmesi ile 4. madde kapsamına giren yabancıların (vatansız kişiler dâhil) sınır dışı edilmesi arasında bir ayrım yapmaktadır.

4. Vatandaşların toplu olarak sınır dışı edilmesi, 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesinde belirtilen yabancıların toplu olarak sınır dışı edilmesi ile aynı şekilde yasaklanmıştır (*4 No.lu Protokol'ün Açıklayıcı Raporu*, § 20; *4 No.lu Protokol'ün 4. maddesi* hakkında rehber).

5. 4. maddenin ve 3. maddenin 1. fıkrasının kabul edilmesi hiçbir şekilde geçmişte alınan toplu sınır dışı tedbirlerini meşrulaştırdığı şeklinde yorumlanamaz (*4 No.lu Protokol'ün Açıklayıcı Raporu*, § 33; *Hirsi Jamaa ve diğerleri/İtalya* [BD], 2012 § 174).

6. Çoğu durumda, ister tek başına ister toplu halde olsun, vatandaşların sınır dışı edilmeleri siyasi nedenlere dayanmaktadır (*4 No.lu Protokol'ün Açıklayıcı Raporu*, § 21).

7. Belirli bir Devlet bakımından, Ek 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinde belirtilen sınır dışı etme veya ülkeye kabul etmeme yasağı yalnızca o devletin uyruğunda bulunanlar için geçerlidir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 245; *Maikoe ve Baboelal/Hollanda*, Komisyon kararı, 1994; *4 No.lu Protokol'ün Açıklayıcı Raporu*, § 29).

8. Dolayısıyla Ek 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesi yalnızca söz konusu hükmün ihlal edildiği iddia edilen mağdurun uyruğu bulunduğu Devlet bakımından ileri sürülebilir (*M. ve S./İtalya ve Birleşik Krallık* (k.k.), 2012, § 73; *Gulijev/Litvanya*, 2008, § 51; *Roldan Texeira ve diğerleri/İtalya* (k.k.), 2000; *X./İsveç*, Komisyon kararı, 1969).

9. Bu hükümde öngörülen güvenceler yalnızca 4 No.lu Protokol'ü onaylamış olan bir Devletin uyruğunda bulunanları kapsamaktadır. Dört Devlet 4 No.lu Protokol'ü onaylamamıştır: Yunanistan, Birleşik Krallık, İsviçre ve Türkiye.

10. Kişinin uyruğu bulunduğu Devletin ülkesinden sınır dışı edilmesi veya bu ülkeye girememesi, belirli durumlarda, Sözleşme'nin veya Protokollerinin diğer hükümleri kapsamında bir sorun teşkil edebilir. Örneğin Mahkeme, Doğu Afrika'da ikamet eden Birleşik Krallık ve İngiliz Milletler Topluluğu uyruklulara Birleşik Krallık'a girişte kısıtlamalar getiren ve Asya kökenli kişilere ırk ve renk temelinde ayrımcılık yapan bir mevzuatın, Sözleşme'nin 3. maddesi anlamında aşağılayıcı muamele teşkil ettiğine karar vermiştir (*Doğu Afrikalı Asyalılar/Birleşik Krallık*, Komisyon kararı, 1973; ayrıca bk. *8. Madde Rehberi*).

11. Mahkeme, *H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022 davasında, ilk defa Ek 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 3. Maddesi

1. Hiç kimse, tek başına ya da toplu olarak, uyruğu bulunduğu devletin ülkesinden sınır dışı edilemez.

2. Hiç kimse, uyruğunda bulunduğu devletin ülkesine girme hakkından yoksun bırakılamaz.

HUDOC Anahtar kelimeler

Vatandaşların sınır dışı edilmeleri yasağı

Vatandaşların toplu olarak sınır dışı edilmeleri yasağı

Kişinin ülkesine girmesi

II. Bireysel Kapsam: "Vatandaş" Tanımı

12. Ek 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesi, yalnızca 4 No.lu Protokol'ü onaylamış bir Devletin uyruğunda bulunan veya en azından makul argümanlara dayanarak böyle olduğunu ileri sürebilen gerçek kişileri kapsamaktadır (*Association "Regele Mihai"/Romanya* (k.k.), 1995)

A. İç Hukuka Atıf

13. Ek 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin amaçları doğrultusunda, başvuranın "uyruğu " ilke olarak iç hukuk temelinde belirlenmelidir (*Slivenko ve diğerleri/Letonya* (k.k.) [BD], 2002, § 77; *Nagula/Estonya* (k.k.), 2005; *Fedorova ve diğerleri/Letonya* (k.k.), 2003; *Shchukin ve diğerleri/Kıbrıs*, 2010, § 144).

14. Örneğin doğum, uzun süreli ikamet veya davalı Devlette güçlü aile bağları gibi kişisel durumlar, Devletlerin dağılması ya da bölünmesi de dahil il olmak üzere, başvuranın uyruğunu tespit etmek amacıyla dikkate alınmaz (*Gribenko/Letonya* (k.k.), 2003; *Nagula/Estonya* (k.k.), 2005; *Shchukin ve diğerleri/Kıbrıs*, 2010, § 145).

15. Davalı Devletin iç hukuku uyarınca, ilgili iç hukuk yollarını tüketmek de dahil olmak üzere (*L./Federal Almanya Cumhuriyeti*, Komisyon kararı, 1984) söz konusu Devletin uyruğunda bulunduğunu veya savunulabilir şekilde bunu iddia edebileceğini kanıtlamak başvuranın görevidir (*Fedorova ve diğerleri/Letonya* (k.k.), 2003; *Nagula/Estonya* (k.k.), 2005).

16. Bir Devletin ülkesine giriş hakkı bağlamında, 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrası, ülkeye giriş için başvuran kişileri, gerekli olması halinde, ilgili Devletin vatandaşları olduklarını kanıtlama yükümlülüğünden muaf tutmamaktadır (*4 No.lu Protokol'ün Açıklayıcı Raporu*, § 26).

17. İlgili kişinin, belirli bir Devletin vatandaşlığında olduğunun tanınmasını ya da vatandaşlığa kabul edilmesini talep ettiği derdest bir iç hukuk sürecinin varlığı, 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinde öngörülen güvencelerin sağlanması için yeterli değildir (*L./Federal Almanya Cumhuriyeti*, Komisyon kararı, 1984; *S./Federal Almanya Cumhuriyeti*, Komisyon kararı, 1986).

B. Vatandaşlığın Reddi Veya Vatandaşlıktan Çıkarma ve 8. Madde İle Bağlantı

18. Vatandaşlığın, yalnızca başvuranın sınır dışı edilmesini sağlamak amacıyla reddedilmesi, 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesi kapsamında bir sorun yaratabilir. İki karar arasında nedensel bir bağlantının varlığı, vatandaşlığın reddinin tek amacının sınır dışı edilmeyi mümkün kılmak olduğuna dair bir varsayıma yol açabilir. Böyle bir durumda, Sözleşme organları, bu varsayımın somut olayın koşullarıyla desteklenip desteklenmediğini incelemişlerdir (*X./Federal Almanya Cumhuriyeti*, Komisyon kararı, 1969).

19. Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili olarak, 4 No.lu Protokol'ün hazırlanması sırasında, Uzmanlar Komitesi, bu Protokol'ün 3. maddesinin, bir Devletin vatandaşlarından birini yabancı olarak sınır dışı etmek veya ülkesine geri dönmesini önlemek için vatandaşlıktan çıkarma olasılığını bertaraf edip etmediği konusunda karar vermemiştir. Bununla birlikte, Mahkeme, vatandaşlıktan yoksun bırakmanın bu hüküm kapsamında bir soruna yol açabileceği ihtimalini de göz ardı etmemiştir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 249; *4 No.lu Protokol'ün Açıklayıcı Raporu*, § 23). Bazı durumlarda, vatandaşlıktan çıkarma ve ardından sınır dışı etme, 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesi kapsamında muhtemel sorunlara yol açabilir (*Naumov/Arnavutluk* (k.k.), 2005).

20. Mahkeme ayrıca, Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamında vatandaşlığın reddi veya vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili konuları incelemiştir. Mahkeme, böyle bir tedbirin keyfi olmamasını sağlamak için bu hüküm kapsamında yapacağı incelemenin kapsamını belirlemiştir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 249; *8. Madde Rehberi*; *Göç Rehberi*; *Karassev/Finlandiya* (k.k.), 1999; *Slivenko ve diğerleri/Letonya* (k.k.) [BD] 2002; *Genovese/Malta*, 2011, § 30; *Ramadan/Malta*, 2016, § 85-89; terörizmle ilgili faaliyetler bağlamında, bk. *K2/Birleşik Krallık* (k.k.), 2017, § 49-50 ve *Ghoumid ve diğerleri/Fransa*, 2020, § 43-44; bk. *Terör Rehberi*).

21. Başvuranın bir Devletin vatandaşlığını elde etmek için savunulabilir bir hakka sahip olup olmadığı sorusu, ilke olarak, ilgili Devletin iç hukukuna atıfta bulunularak çözülmelidir (*Fedorova ve diğerleri/Letonya* (k.k.), 2003). Benzer şekilde, bir kişinin keyfi olarak ve Sözleşme'ye aykırı bir şekilde bir Devletin vatandaşlığından mahrum bırakılıp bırakılmadığı sorusu, geçerli iç hukuk temelinde karara bağlanmalıdır (*Fehér ve Dolník/Slovakya* (k.k.), 2013).

III. Ülkesel Uygulamaya İlişkin Özel Sorular

A. Denizaşırı Ülkeler

22. 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin uygulanmasında, söz konusu Protokol'ün 5. maddesi dikkate alınmalıdır.

23. 5. maddenin 1. fıkrası, bir Devlete, "uluslararası ilişkilerinden sorumlu olduğu topraklarda" 4 No.lu Protokol'ün ne ölçüde uygulanacağını belirtme yetkisi vermektedir[1].

24. 5. maddenin 4. fıkrası aşağıdaki gibidir:

> "Onaylama veya kabul sonucunda bu Protokol'ün uygulandığı herhangi bir devletin ülkesi ve bu madde uyarınca sözü geçen devlet tarafından yapılmış bildirime göre bu Protokol'ün uygulandığı

[1] *Ek 4 No.lu Protokol ile ilgili olarak Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne sunulan çekince ve beyanların tam listesi*

ülkelerin her biri, 2. ve 3. maddelerde sözü edilen devlet ülkesi deyimi bakımından ayrı ayrı ülkeler olarak kabul edilir."

25. *Piermont/Fransa* kararında (1995), 5. maddenin 4. fıkrası uyarınca, Fransız Polinezyası, 4 No.lu Protokol'ün 2. maddesinde bir Devletin ülkesine yapılan atıflar bağlamında, metropol Fransa'dan ayrı ve farklı bir ülke olarak kabul edilmiştir (*Piermont/Fransa*, 1995, §§ 43-44).

B. Uluslararası Toplum Tarafından Tanınmayan Ülkesel Oluşum

26. *Denizci ve diğerleri/Kıbrıs*, 2001 davasında, Türk kökenli Kıbrıs uyruklu başvuranlar, Kıbrıs polisi tarafından, Türkiye'nin etkin kontrolü altında olan Kıbrıs'ın kuzey kesimine, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti"ne sınır dışı edilmişlerdir. Başvuranlar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yetki ve denetimini sadece adanın güney kesimi üzerinde kullanabileceğini ve bu nedenle sınır dışı edilmenin 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesine aykırı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Mahkeme, başvuranların başka bir Devletin ülkesine sınır dışı edildiklerini iddia etmediklerini gözlemlemiştir. Mahkeme ayrıca, Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümetinin Kıbrıs'ın tek meşru Hükümeti olduğunu ve insan ve azınlık haklarının korunmasına ilişkin uluslararası standartlara uymakla yükümlü olduğunu kaydetmiştir. Bununla birlikte Mahkeme, başvuranların adanın kuzey ve güney kesimleri arasındaki ve güney kesiminin ülkesi içindeki hareketlerinin izlenmesi ve kısıtlanmasıyla ilgili olarak 4 No.lu Protokol'ün 2. maddesinin ihlal edildiği tespitini göz önünde bulundurarak (§§ 323, 410-411), 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin somut davada geçerli olup olmadığını ve eğer geçerliyse, bu maddeye uyulup uyulmadığını inceleme yükümlülüğünden vazgeçebileceğini değerlendirmiştir.

C. Bir Devletteki Sınır Kontrolleri

27. Devletin sınırdaki olağan kamu gücü ayrıcalıklarını kullanması kapsamına giren bir karar veya tedbir, ilgili Devletin uyruğunda bulunan bir başvuranı, sınır çizgisinde başlayan söz konusu Devletin ülkesel yargı yetkisine dâhil etmek için yeterlidir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 207).

IV. Sınır Dışı Etme Kavramı ve Koruma Kapsamı

28. Ek 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesi, vatandaşların sınır dışı edilmelerine karşı muhlak ve koşulsuz bir koruma sunmaktadır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 248; *Slivenko ve diğerleri/Letonya* (k.k.) [BD], 2002, § 77; *Shchukin ve diğerleri/Kıbrıs*, 2010, § 144). Bu hükmün ifadesi, istisnalar veya bu hakka kısıtlamalar getirme imkânı sağlamamaktadır.

29. Vatandaşların sınır dışı edilmelerine ilişkin mutlak yasak, modern demokratik ilkelerle bağdaşmaz olarak görülen sürgünü kesin olarak yasaklama isteğinden kaynaklanmaktadır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 210).

30. Ek 4 No.lu Protokol'ü hazırlayanlara göre, bir kişi, örneğin askerlik hizmeti yükümlülükleri gibi Sözleşme'ye aykırı olmayan bazı yükümlülüklerden kaçınmak için 4. maddenin 1. fıkrasını ileri süremez (*4 No.lu Protokol'ün Açıklayıcı Raporu*, § 21).

31. Ek 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesi, belirli bir Devletin vatandaşlığını talep etme veya bu vatandaşlığı tanıma işlemlerinin, sınır dışı etme kararlarının fiilen uygulanması üzerinde durdurucu bir etkiye sahip olmasını gerektirmemektedir; zira Sözleşme'nin 2 ve 3. maddeleri kapsamında şikâyetlere yol açan durumların aksine, söz konusu davalar telafi edilemeyen bir zarar riski taşımamaktadır. Bu tür işlemlerin sonucunda, başvuranın aslında davalı Devletin vatandaşlığına sahip

olduğunun tespit edilmesi halinde, ilgili kişi bu Devletin ülkesine girme ve daha sonra sınır dışı edilmenin etkilerine orada itiraz etme hakkına sahip olacaktır (*L./Federal Almanya Cumhuriyeti*, Komisyon kararı, 1984).

32. "Sınır dışı etme" kelimesi "günlük dilde kullanıldığı genel anlamıyla (bir yerden uzaklaştırmak)" yorumlanmalıdır (*4 No.lu Protokol'ün Açıklayıcı Raporu*, § 21; *Hirsi Jamaa ve diğerleri/İtalya* [BD], 2012, § 174).

33. Bir vatandaşın "sınır dışı edilmesinden" ancak ilgili kişinin uyruğunda bulunduğu Devletin topraklarını daha sonraki bir tarihte geri dönme imkânı olmaksızın kalıcı olarak terk etmek zorunda kalması halinde söz edilebilir (*A.B./Polonya* (k.k.), 2003; *X/Avusturya ve Almanya*, Komisyon kararı, 1974).

34. Bir sınır dışı etme kararı bulunması, 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 1. fıkrası kapsamındaki inceleme açısından sürekli bir durum anlamına gelmektedir (*X/Federal Almanya Cumhuriyeti*, Komisyon kararı, 1969).

35. İlgili kişilere karşı resmi veya esasen bir sınır dışı etme kararının bulunmadığı aşağıdaki tedbirler, 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesi anlamında "sınır dışı etme" teşkil etmez:

- Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Veçhelerine Dair Lahey Sözleşmesi uyarınca, bir çocuğun uyruğunda bulunmadığı bir ülkeye geri gönderilmesini gerektiren bir mahkeme kararı ve bu kararı uygulamak isteyen icra memurları tarafından uygulanan para cezaları (*A. B./Polonya* (k.k.), 2003; *Stetsykevych/Ukrayna* (k.k.), 2015);
- başvuranın yabancı eşine uygulanan ikamet yasağı veya ikamet izninin reddedilmesi (*Schober/Avusturya* (k.k.), 1999; Sadet/Romanya (k.k.), 2007);
- reşit olmayan bir çocuğun yabancı ebeveyni aleyhine verilen ve çocuğu uyruğunda bulunduğu ülkeyi terk etmeye ve yurt dışındaki ebeveynini takip etmeye zorlama etkisi olan bir sınır dışı etme tedbiri (*Maikoe ve Baboelal/Hollanda*, Komisyon kararı, 1994).

36. 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 1. fıkrası, vatandaşların iadesini değil, sadece sınır dışı edilmelerini yasaklamaktadır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022).

37. İade, yani bir kişinin yargılanması veya hakkında verilen bir cezanın infazı amacıyla bir yargı alanından diğerine gönderilmesi (*I.B./Federal Almanya Cumhuriyeti*, Komisyon kararı, 1974; *X/Avusturya ve Almanya*, Komisyon kararı, 1974), 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesi kapsamına girmemektedir. Ayrıca, Sözleşme'nin veya Protokollerinin başka herhangi bir hükmü, kişinin uyruğunda bulunduğu Devlet tarafından iade edilmeme hakkını güvence altına almamaktadır (*I.B./Federal Almanya Cumhuriyeti*, Komisyon kararı, 1974; *X/Avusturya ve Almanya*, Komisyon kararı, 1974; *4 No.lu Protokol'ün Açıklayıcı Raporu*, § 21; iade alanındaki ilgili ilkeler hakkında daha fazla bilgi için, bk. *8. Madde Rehberi*; *2. Madde Rehberi*; ve *Göç Rehberi*).

V. Kişinin Kendi Ülkesine Girme Hakkı

A. Hak Sahibi Olarak Devlet Vatandaşları

38. 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrası, kişinin vatandaşı olduğu ülkenin topraklarına girme hakkını güvence altına alır. Sadece ilgili Devletin vatandaşları, 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrası ile güvence altına alınan giriş hakkından yararlanabilirler. Bu hakka riayet etme ve bu hakkı güvence altına alma yükümlülüğü, yalnızca bu hükmün ihlalinin mağduru olduğunu iddia eden kişinin vatandaşı olduğu Devlete aittir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, §§ 244-245).

39. "Hiç kimse (...) hakkından yoksun bırakılamaz" ifadesi, giriş hakkının kullanılmasında tüm vatandaşlara eşit muamele edilmesi ilkesini içermektedir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 244).

40. 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesi, henüz ülkeye giriş yapmamış kişileri de kapsayan, genel olarak ülkeye giriş hakkına ilişkin uluslararası hukuk normlarına dayanmaktadır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 246).

41. 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesi, ikinci fıkrası da dâhil olmak üzere, önceden "sınır dışı etme" durumlarıyla sınırlı değildir. Vatandaşın ulusal toprakları gönüllü olarak terk ettiği ve yurt dışında doğmuş ve ilk kez oraya girmek isteyen çocukların durumunda olduğu gibi, oraya girme hakkından mahrum bırakılmış veya orada hiç ikamet etmemiş olduğu durumlara uygulanmasını da kapsama almaktadır. Böyle bir sınırlama, gerek 3. maddenin 2. fıkrasının lafzı gerekse hazırlık çalışmaları tarafından desteklenmemektedir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 246).

42. Devlet, vatandaşı olduğunu iddia eden bir kişinin bu statüsünü kanıtlamadan ülkesine girişine izin vermek zorunda değildir (*4 No.lu Protokol'ün Açıklayıcı Raporu*, § 26).

43. Bir kişinin vatandaşı olduğu Devletin ülkesine girme hakkı, doğası gereği, üçüncü şahıslar tarafından kullanılamaz (*Association "Regele Mihai"/Romanya* (k.k.), 1995).

B. Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 3. Maddesinin 2. Fıkrasının Ülke Dışı Uygulanması

44. 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin yalnızca vatandaşlara uygulanıyor olması, Sözleşme'nin 1. maddesi anlamında bir Devletin yetki alanı oluşturmak için yeterli bir koşul olarak kabul edilemez. Vatandaşlık, bir Devletin yargı yetkisini ülke dışında kullanması için normal olarak dikkate alınan bir unsur olsa da yargı yetkisinin özerk bir temelini oluşturamaz (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, §§ 205-206).

45. 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrası, doğası gereği, burada güvence altına alınan hakkın, bir taraf Devlet ile vatandaşları arasındaki ilişkiye, vatandaşları kendi ülkesinin veya üzerinde etkin kontrol uyguladığı bir ülkenin dışında bulundukları takdirde de uygulanabileceğini varsaymaktadır. Nitekim bu hükümle güvence altına alınan giriş hakkının hâlihazırda o Devletin ülkesinde veya bu Devletin etkin kontrolü altında bulunan vatandaşlarla sınırlandırılması, 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrasını bu davada, pratik açıdan, bu korumaya en çok ihtiyaç duyacak kişilere, yani vatandaşı oldukları Devletin ülkesine girmek veya dönüp gelmek isteyenlere giriş hakkı konusunda herhangi bir gerçek koruma sağlamayacağından onu işlevsiz hale getirecektir. Bu hakkın hem amacı hem de kapsamı, kendi yargı yetkisi dışında bulunan taraf Devlet vatandaşlarına yararlı olabileceğini öngörmektedir. Bu nedenle, 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrasının lafzı ve de bu Protokol'ün diğer uluslararası hukuk kaynaklarından esinlenen hazırlık çalışmaları, halihazırda

vatandaşı oldukları Devletin yetki alanı altında bulunan vatandaşların giriş hakkını sınırlamamaktadır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 209).

46. 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrası, yalnızca ulusal sınırda bulunan veya seyahat belgeleri olmayan vatandaşlara uygulanacak olsaydı, çağdaş bağlamda herhangi bir yararlı etkisi olmazdı (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 211).

47. 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrası bağlamındaki haklara dayanarak, uyruğunda bulunduğu Devletin ülkesine girmek isteyen kişinin durumuna ilişkin belirli koşulların, Sözleşme'nin 1. maddesinin amaçları doğrultusunda bu Devletle yargı yetkisi alanından bağlantı doğurabileceği göz ardı edilemez. Bu koşullar zorunlu olarak her davanın kendine özgü koşullarına bağlı olacak ve bir davadan diğerine önemli ölçüde farklılık gösterebilecektir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 212).

48. *H.F. ve diğerleri/Fransa* ([BD], 2022) davası, Fransız makamlarının, 2014-15 yıllarında eşleriyle birlikte Suriye'ye gitmek üzere Fransa'dan ayrılan Fransız vatandaşlarını, yani başvuranların kızlarını, orada doğan çocuklarıyla birlikte ülkelerine geri dönüşlerini reddetmesiyle ilgilidir. Söz konusu kişiler, İslam Devleti'nin (IŞİD) askeri yenilgisinden bu yana, Kürtlerin kontrolü altındaki kamplarda tutuluyorlardı. Bu ihtilaf konusu ret, onları Fransa'ya girme hakkından resmen mahrum etmemiş veya bunu yapmalarını engellememiş olsa da, söz konusu kişiler (kamplarda tutuldukları için) Fransa sınırına ulaşamamışlardır ve Fransa söz konusu topraklar üzerinde ne "etkin kontrol" uyguluyordu ne de orada "otorite" veya " kontrol"e sahipti . Devlet ile vatandaşları arasındaki hukuki bağa ek olarak, aşağıdaki özel koşullar Mahkemenin 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrası kapsamındaki şikâyetin Fransa'nın yargı yetkisine girdiğini tespit etmesini sağlamıştır: Geri dönüş talepleri resmi olarak yapılmıştır ve kamplardaki yaşam ve güvenlik koşulları göz önüne alındığında, son derece savunmasız olan küçük çocuklar da dahil olmak üzere, başvuranların yakınlarının yaşamına ve sağlığına yönelik gerçek ve acil bir tehditten bahsetmişlerdir; ilgili kişiler, Fransız makamlarının yardımı olmadan kamplardan ayrılıp Fransa sınırına veya başka bir uluslararası sınıra ulaşamamışlardır ve Kürt makamları ilgili kişileri Fransa'ya teslim etmeye istekli olduklarını belirtmişlerdir.

C. Koruma Alanının Dışında Kalan Haklar

1. Kendi ülkesinde kalma hakkının bulunmaması

49. Kişinin uyruğu bulunduğu Devletin ülkesine girme hakkı, bu Devletin topraklarında kalma hakkı ile karıştırılmamalıdır ve bu hak mutlak bir kalma hakkı vermez. Örneğin, uyruğu bulunduğu Devlet tarafından iade edildikten sonra, başvuran Devletteki bir ceza infaz kurumundan kaçan bir suçlu, kendi ülkesine sığınmak için koşulsuz bir hakka sahip olmayacaktır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 247; *4 No.lu Protokol'ün Açıklayıcı Raporu*, § 28).

50. Özellikle, ulusal topraklara girme hakkı, bir iade kararının etkilerini etkisiz hale getirmek için kullanılamaz (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 248).

51. Benzer şekilde, uyruğunda bulunduğu Devletten başka bir Devletin ülkesinde görev yapan bir asker, kendi ülkesinde kalmak için ülkesine geri dönüş hakkına sahip olmayacaktır (*4 No.lu Protokol'ün Açıklayıcı Raporu*, § 28).

2. Geri Dönüş Hakkının Bulunmaması

52. 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrası, bir Devletin kendi ülkesi dışında bulunan vatandaşlarına genel bir geri dönüş hakkı tanımamaktadır. Nitekim Avrupa düzeyinde, 4 No.lu

Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrası anlamında ulusal topraklara giriş amacıyla genel bir geri dönüş hakkını destekleyen bir fikir birliği bulunmamaktadır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, §§ 258 ve 260).

53. Uluslararası antlaşma veya teamül hukuku kapsamında Devletlerin vatandaşlarını ülkelerine geri gönderme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Aynı durum, diplomatik korumaya ilişkin uluslararası hukuk için de geçerlidir. Mevcut haliyle, Devletin diplomatik korumasını kullanırken gerçekleştirdiği her türlü eylem, takdir yetkisi dâhilindedir. Bu bağlamda Mahkeme, böyle bir hakkın tanınması halinde, uluslararası hukuka ve Devletlerin takdir yetkilerine aykırı olacak şekilde, diplomatik korumaya ilişkin bireysel bir hakkın tanınmasına yol açabilecek potansiyel bir risk bulunduğunu kaydetmektedir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, §§ 257 ve 259).

3. Diplomatik Koruma veya Konsolosluk Yardımı Hakkının Bulunmaması

a. Genel bilgiler

54. Sözleşme, bir Sözleşmeci Devletin kendi yargı yetkisi dâhilinde bulunan herhangi bir kişi lehine kullanması gereken herhangi bir diplomatik veya konsolosluk koruma hakkını güvence altına almamaktadır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, §§ 201 ve 255).

55. Konsolosluk yardımının uygulanmasına ilişkin koşulları belirleyen Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi'nde düzenlendiği üzere, Devletlerin kendileri, konsolosluk desteğinin baş aktörleri olmaya devam etmektedir. Zor durumda olan veya yurt dışında tutulan vatandaşların Viyana Sözleşmesi'nin 5 ve 36. maddelerinden doğan hakları yalnızca "kabul eden Devlete" karşı uygulanabilir ve bu koruma ilke olarak söz konusu Devlet ile "gönderen Devletin" ilgili yerdeki konsolosluk makamları arasındaki diyaloğun bir sonucudur (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 256).

b. Devlet dışı silahlı bir grup tarafından kontrol edilen bölge

56. Devlet dışı silahlı bir grup tarafından kontrol edilen kamplarda tutulan ve vatandaşı oldukları Devletin ilgili bölgede konsolosluk temsilcisi bulunmayan kişiler, dolayısıyla, ilke olarak, konsolosluk desteği alma hakkını talep edemezler (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 256).

D. Kişinin Kendi Ülkesine Girmek Hakkının Mutlak Niteliği ve Tarihsel Bağlamı

1. Hakkın Mutlak Niteliği ve Tarihsel Temeli

57. Kişinin uyruğu olduğu Devletin ülkesine girme hakkı, hiçbir istisna kabul etmeyen terimlerle tanınmaktadır. Nitekim herhangi bir açık kısıtlama içermemektedir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, §§ 248 ve 252).

58. 4 No.lu Protokol'ün hazırlık çalışmalarından anlaşıldığı gibi, kişinin uyruğunda olduğu Devletin ülkesine girme hakkının amacı, vatandaşların sürgün edilmesini yasaklamaktır; bu, belirli vatandaş kategorileri açısından geçmişte çok ciddi sonuçları olan bir sürgün tedbiridir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 260).

59. Hazırlık çalışmaları, Avrupa Konseyi çerçevesinde "sürgün" yasağının mutlak olması gerektiğini ve bu nedenle, keyfi olmayan bir sürgün olasılığı kabul edilmediğinden, aynı durumun giriş hakkı için de geçerli olması gerektiğini göstermektedir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 126).

60. Vatandaşların sınır dışı edilmesinin mutlak yasaklanması ve bundan kaynaklanan giriş hakkının mutlak niteliği, kökenini, modern demokratik ilkelerle bağdaşmadığı düşünülen sürgünü kesin ve eşit derecede mutlak bir şekilde yasaklama niyetinden kaynaklanmaktadır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, §§ 210 ve 248).

61. Bu tarihsel temel, kraliyet mensuplarının sürgün edilmesinin 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrası ile güvence altına alınan giriş hakkına uygunluğuna ilişkin şikâyetler kapsamında Komisyonun ve Mahkemenin uzun zamandır süregelen içtihatlarında da görülmektedir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 210; aşağıya bakınız).

2. Kraliyet Mensuplarına İlişkin Davalar

62. *Association « Regele Mihai »/Romanya* (k.k., 1995) davasında, Eski Romanya Kralı'nın ülkeye girişine izin verilmesi için kampanya yürüten başvuran dernek, 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrası uyarınca kendi adına şikâyette bulunma hakkına sahip değildir. Mahkemece ayrıca, derneğin, söz konusu hükümde belirtilen kişileri ilgili Devletin ülkesine kabul edebilmek için buna karşılık gelen bir hakka sahip olduğu da tespit edilememiştir.

63. *Victor-Emmanuel De Savoie/İtalya* (k.k., 2001) davasında, Mahkeme, Savoy Hanedanı'nın başı tarafından, İtalya'nın son kralının erkek soyundan gelenlerin ülkeye girmesini ve ülkede ikamet etmesini yasaklayan anayasal hükümle ilgili olarak yapılan şikâyetin kabul edilebilir olduğuna karar vermiştir. İtalya Hükümeti, 4 No.lu Protokol'ün onay belgesini teslim ederken, 3. maddenin 2. fıkrasının söz konusu anayasal yasağın uygulanmasını engelleyemeyeceği yönünde bir şerh koymuştur. Dava sonuç olarak kayıttan düşürülmüştür. Söz konusu hüküm bu sırada yürürlükten kaldırılmış, davalı Hükümet koyduğu şerhi geri çekmiş ve başvuran nihayet İtalya'ya giriş yapabilmiştir (*Victor-Emmanuel De Savoie/İtalya* (kayıttan düşme), 2003).

64. *Habsburg-Lothringen/Avusturya* (Komisyon kararı, 1989) davasında, son Avusturya imparatorunun soyundan gelen başvuranlar, kanun uyarınca, bu hanedan üyeliğinden ve bundan kaynaklanan tüm egemenlik haklarından açıkça feragat etmedikleri sürece ülkelerinden yasaklandıklarını iddia etmişlerdir. Avusturya, 4 No.lu Protokol'ü imzalarken, Protokol'ün söz konusu kanun hükümlerine uygulanmayacağını belirten bir şerh koymuştur. Komisyon, konulan şerhin yeterince kesin olduğu kanaatine varmış ve başvuranların şikâyetini Sözleşme ve Protokolleri ile *konu yönünden (ratione materiae)* bağdaşmaz bularak reddetmiştir.

E. Örtülü Sınırlamalar

65. 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrası, kişinin kendi ülkesine girme hakkını, bu hakkı tanımlamaksızın tanımaktadır. Bu nedenle, gerektiği takdirde, sadece geçici nitelikte olan (örneğin, Covid-19 salgınının yol açtığı küresel sağlık krizi bağlamında öngörülen hipoteze bakınız) istisnai tedbirler yoluyla örtülü sınırlamalara yer verilebilir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 248).

66. Karantina gibi geçici tedbirler, girişin reddedilmesi olarak değerlendirilmemelidir (*4 No.lu Protokol'ün Açıklayıcı Raporu*, § 26).

F. Yorumlama İlkeleri

1. Dinamik ve Gelişen Yaklaşım

67. Artan küreselleşme, Devletlere kendi ulusal topraklarına giriş hakkı konusunda yeni zorluklar getirmektedir. 4 No.lu Protokol'ün hazırlanmasından bu yana uzun bir süre geçmiştir. Bu süreçte,

uluslararası hareketlilik, birçok vatandaşın yurt dışına yerleştiği veya seyahat ettiği, giderek birbirine bağlanan bir dünyada artmaya devam etmiştir. Bu nedenle, 4 No.lu Protokol'ün 3. Maddesi hükümlerinin yorumlanması, Devletlere diplomatik ve konsolosluk koruması, uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası işbirliği alanında, güvenlik ve savunma açısından yeni zorlu görevler getiren bu bağlam ışığında yapılmalıdır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 210).

68. Bir Devlete giriş hakkı, özellikle terör amacıyla giden kişilerin ulusal topraklarına geri dönüşlerinin denetlenmesi ve ele alınmasını düzenleyen mevzuatın yürürlüğe girmesiyle gösterildiği üzere, terörle mücadele ve ulusal güvenlikle ilgili konuların merkezinde yer almaktadır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 211).

2. Hakların Uygulanabilir ve Etkili Olmasını Sağlamaya Yönelik Sistemik Yaklaşım

69. 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrası, insan haklarının etkili bir şekilde korunmasına yönelik bir antlaşmanın parçasını oluşturmaktadır ve Sözleşme bir bütün olarak okunmalı ve kendi içindeki tutarlılığı ile çeşitli hükümleri arasındaki uyumu sağlayacak şekilde yorumlanmalıdır. Mahkeme aynı zamanda, içtihadına sağlam bir şekilde yerleşmiş olan, Sözleşme'nin, güvenceleri somut ve etkili kılan ve teorik ve yanıltıcı olmayacak bir şekilde yorumlanması ve uygulanması gerektiği yönündeki ilkeye göre bizzat analiz edilmesi gereken söz konusu hükmün amacına ve anlamına da dikkat etmelidir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 208).

G. Negatif Yükümlülüğün Kapsamı

70. 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrasının lafzı, ulusal topraklara girme hakkından yoksun bırakmayı yasaklamakla sınırlıdır. Böyle bir yasağın kapsamına ilişkin genel kabul gören yoruma göre, bir vatandaşı ülkeye girme hakkından yoksun bırakmaktan kaçınması gereken Devletin, negatif bir yükümlülüğün tekabül ettiği anlaşılmaktadır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 250).

71. 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrası, kelimesi kelimesine ele alındığında, bu hükmün uygulama alanı, sadece ülkeye dönüş yasağına ilişkin resmi tedbirlerle sınırlıdır. Bununla birlikte, yoksun bırakma tedbiri resmiyet derecesi olarak farklılık gösterebilir. Vatandaşın ülkeye giriş hakkını etkin şekilde kullanmaktan *fiilen* (*de facto*) yoksun bırakan gayri resmi veya dolaylı tedbirlerin, koşullara bağlı olarak, bu hükümle bağdaşmayabileceği göz ardı edilemez. Fiili bir engel, Sözleşme'yi yasal bir engelle aynı şekilde ihlal edebilir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 250).

72. 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrası, bir kişinin belirli bir ülkeye girme isteğini engelleyen tedbirlerle değil, bir kişinin vatandaşı olduğu ülkeye girme hakkından az ya da çok resmi olabilen fiili mahrumiyetlerle ilgilidir (*C.B./Almanya*, Komisyon kararı, 1994).

73. Bir başvuranın yakalanmaktan ve yargılanmaktan kaçınmak için uyruğu bulunduğu ülkeye dönmemeye karar vermesi halinde, başvuranın durumu 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrasında güvence altına alınan haktan yararlanmamaya yönelik kişisel bir tercihi temsil eder ve dolayısıyla bu hüküm anlamında söz konusu haktan bir mahrumiyet teşkil etmemez. Başka bir ifadeyle, başvuranın adına düzenlenmiş bir yakalama emrinin varlığı, söz konusu hüküm kapsamında kendi başına bir sorun teşkil etmemektedir (*E.M.B./Romanya* (k.k.), 2010, §§ 32-34 ve 48-49; *C.B./Almanya*, Komisyon kararı, 1994).

H. Pozitif Yükümlülüklerin Kapsamı

1. Genel Bilgiler

74. 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrasının içerdiği pozitif yükümlülükler, ulusal topraklara girişi etkin bir şekilde güvence altına almak için zaten Devlete düşmektedir. Nitekim güvence altına alınan hakların etkin bir şekilde kullanılması, belirli durumlarda Devletin operasyonel tedbirler uygulamasını gerektirebilir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, §§ 251-252).

75. 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrası tarafından güvence altına alınan ülkeye giriş hakkının uygulanmasıyla ilgili olarak ve diğer bağlamlarda olduğu gibi, pozitif yükümlülüklerin kapsamı, Sözleşmeci Devletlerdeki durumların çeşitliliği ile öncelikler ve kaynaklar açısından yapılacak seçimlere göre kaçınılmaz olarak değişecektir. Bu yükümlülükler, yetkili makamlara katlanılamaz veya aşırı bir yük getirecek şekilde yorumlanmamalıdır. Özel pratik tedbirlerin seçimiyle ilgili olarak, Sözleşmeci Devletlerin pozitif tedbirler almalarının gerekli olduğu durumlarda, bu tedbirlerin seçimi, ilke olarak kendilerinin takdir yetkisi dahilindedir. Sözleşme tarafından korunan hakları güvence altına alacak nitelikteki araçların çeşitliliği dikkate alındığında, ilgili Devletin iç hukuk tarafından öngörülen belirli bir tedbiri uygulamaması, pozitif yükümlülüğünü başka bir şekilde yerine getirmesini engellememektedir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 252).

2. Seyahat Belgesi Düzenleme Yükümlülüğü

76. Belirli pozitif yükümlülükler, Devletin vatandaşlarına sınırı geçebilmeleri için seyahat belgesi düzenleme yükümlülüğünden doğan tedbirlere karşılık gelmektedir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, §§ 251 ve 260).

77. Bazı durumlarda, vatandaşlar, davalı Devletin ülkeye girişlerini sağlamak için iç hukukun ve uluslararası düzenlemelerin gerektirdiği formaliteleri yerine getirmemesi veya sınırı geçmeleri ve geri dönüşlerini sağlamak için gerekli seyahat belgelerini düzenlememesi nedeniyle giriş hakkından yoksun kalabilirler (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 207).

78. Aynı zamanda, yetkili makamların başvurana pasaport vermeyi reddetmesi, başvuranın kendi ülkesine girebilmesini etkilemediği sürece, 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrası kapsamında bir sorun teşkil etmemektedir (*Marangos/Kıbrıs*, Komisyon kararı, 1997).

79. *Momcilovic/Hırvatistan* (k.k., 2002) davasında Mahkeme, bağımsızlığın ve başvuranın Hırvatistan'daki silahlı çatışmanın bir sonucu olarak birkaç yılını yurtdışında geçirmesinin ardından gerçekleşen başvuranın ülkesine dönüşüne ilişkin özel durumu incelemiştir. Mahkeme, yetkili makamların kendisine kimlik belgesi vermediği uzun sürenin, başvuranın kendi ülkesine girme hakkını ihlal etmediğine karar vermiştir. Nitekim başvuran, söz konusu belgeler olmaksızın ülkesine girebilmiştir. Söz konusu girişin usulsüz olması Mahkemenin vardığı sonucu etkilememiştir, zira başvuran bu gerekçeyle yargılanmamıştır.

3. Geri Dönüşün Reddi Bağlamında Pozitif Yükümlülüklerin Kapsamı

a. Genel bilgiler ve uygulanabilir test

80. Bir kişinin uyruğunda bulunduğu Devletin ülkesine girme hakkının amacı, vatandaşlarının sürgün edilmesini yasaklamaktır. Sonuç olarak, 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrası, bir Devletin kendi toprakları dışında bulunan vatandaşlarına genel bir geri dönüş hakkı sağlamasa da söz konusu hüküm, belirli bir davanın özel koşulları göz önünde bulundurulduğunda, herhangi bir adım atmayı

reddetmesinin ilgili vatandaşı fiilen sürgünle karşılaştırılabilir bir duruma sokacağı durumlarda, Devlet açısından pozitif bir yükümlülük doğurabilir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 260).

81. Bununla birlikte, bu hüküm uyarınca getirilen böyle bir gereklilik, dar bir şekilde yorumlanmalı ve yalnızca istisnai durumlarda, örneğin ülke dışı unsurların büyük bir savunmasızlık durumunda bulunan bir çocuğun fiziksel bütünlüğünü ve yaşamını doğrudan tehdit ettiği durumlarda, Devletleri bağlamalıdır. Ayrıca, bu tür istisnai durumlar bulunduğunda, bir Devletin, 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrasıyla korunan ülkeye giriş hakkının etkin bir şekilde kullanılmasını sağlama konusundaki pozitif yükümlülüğüne uyup uymadığı sorusunun incelenmesinde, bu inceleme, söz konusu Devletin bu hüküm kapsamındaki pozitif yükümlülüğünü yerine getirme biçiminde keyfiliğe karşı etkin koruma sağlamakla sınırlı olacaktır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 261).

82. Diğer bir ifadeyle, pozitif yükümlülüklerin varlığını ve geri dönüş bağlamında bu tür yükümlülüklere uyulup uyulmadığını değerlendirmek amacıyla, Mahkeme iki aşamalı bir test geliştirmiştir:

- ilk aşamada, başvuranın durumunun, somut olayda istisnai koşulların varlığının tespit edilmesine yol açacak nitelikte olup olmadığını tespit edecek ve
- ikinci olarak, izlenen karar verme sürecinin keyfiliğe karşı uygun güvencelerle çevrili olup olmadığına karar verecektir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 263).

83. 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrasının uygulanması amacıyla, herhangi bir kişinin ulusal topraklara girme hakkını kullanmasının imkânsızlığı, ilgili Devletin izlediği geri dönüş politikası ve sonuçları ışığında da değerlendirilmelidir. Mahkeme, hükümet politikalarının yürütülmesine ilişkin zorluklar ile ulusal veya uluslararası hukuk kapsamında üstlendikleri yasal yükümlülüklere saygıyı uzlaştırmaya çalışan Devletler tarafından benimsenen çeşitli yaklaşımların farkındadır. Bununla birlikte Mahkeme, Devletin takdir yetkisini kullanmasının, Sözleşme'nin bir bütün olarak temelini oluşturan hukukun üstünlüğü ve keyfilik yasağına ilişkin temel ilkelere uygunluğunu doğrulamalıdır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 262).

84. Mahkeme, Devletlerin halklarını terör şiddetinden korumada karşılaştıkları gerçek zorlukların ve son yıllarda meydana gelen saldırılarıntetiklediği ciddi endişelerin özellikle farkındadır. Bununla birlikte Mahkeme, terörle mücadele kapsamında yapılan-doğası gereği bu türden bir denetimin dışında kalan- siyasi seçimler ile korunan haklar üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olan yetkili makamların eyleminin diğer daha somut yönleri arasında bir ayrım yapmaktadır. İstisnai durumlarda bireysel bir geri dönüş talebinin incelenmesi, ilke olarak, ikinci kategoriye girmektedir. Devlet tarafından 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin 2. fıkrası kapsamında üstlenilen taahhüt ve bu hüküm tarafından güvence altına alınan bireysel haklar, böyle bir talebe ilişkin karar verme sürecinin, ilgili kişilerin keyfiliğe maruz kalmasını önlemek üzere düzenlenmiş usuli güvencelerle çevrili olmaması halinde, aldatıcı olacaktır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, §§ 273-274).

b. İstisnai durumların varlığı

85. *H.F. ve diğerleri/Fransa* ([BD], 2022) davası, Fransız makamlarının, IŞİD'in askeri yenilgisinin ardından Suriye'de Kürtlerin kontrolündeki kamplarda tutulan küçük çocuklar da dâhil olmak üzere Fransız vatandaşlarının ülkelerine geri dönmelerini reddetmesi ile ilgilidir. Mahkeme, bu davanın, somut olayda karar alma sürecinin keyfiliğe karşı uygun güvencelerle çevrelenmesi yükümlülüğüne yol açacak türden istisnai koşulların varlığı ile tanımlandığını değerlendirmiştir. Mahkeme, insani açıdan acil bir durumda olan başvuranların yakınlarının, özellikle de torunlarının yaşamına ve fiziksel bütünlüğüne yönelik bir riskin varlığına ilişkin aşağıdaki ülke dışı faktörleri dikkate almıştır.

86. İlk olarak, devlet dışı silahlı bir grubun kontrolü altındaki söz konusu kamplardaki durum, diplomatik veya konsolosluk korumasının ve cezai konularda işbirliği mekanizmalarının olağan bağlamlarından farklıydı ve kanunsuz bir bölge gibiydi. Başvuranların yakınlarının yararlandığı tek koruma, dört Cenevre Sözleşmesi'nin ortak 3. maddesi ve uluslararası insancıl teamül hukuku kapsamındaydı.

87. İkinci olarak, kamplardaki genel yaşam koşulları, uluslararası insancıl hukuk uyarınca geçerli olan standartlara uygun değildi. Bu durumdan doğrudan yerel Kürt makamları sorumlu olsa da dört Cenevre Sözleşmesi'ne taraf bir Devlet olarak Fransa, uluslararası insancıl hukuk ihlallerine son vermek için "makul olarak [kendi] yetkisi dahilinde" her şeyi yapmakla yükümlüydü. Dolayısıyla Fransa, Kürt makamlarının, insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleyi yasaklayan ve yukarıda belirtilen belgelerde ortak olan 3. madde kapsamındaki yükümlülüklerine uymalarını sağlamalıydı.

88. Üçüncü olarak, bir yandan, kararın verildiği tarihte, kamplarda tutulan kadınların durumu hakkında karar verecek bir mahkeme veya başka bir uluslararası soruşturma organı kurulmamıştır ve *özel amaçlı (ad hoc)* bir uluslararası ceza mahkemesinin kurulması *süresi belirsiz (sine die)* olarak ertelenmiştir. Suriye'nin kuzeydoğusundaki bu kadınlar için herhangi bir yargılama olasılığı da yoktu. Diğer yandan, Fransa'da başvuranların kızlarına karşı açılan ceza davası, kısmen bu Devletin uluslararası yükümlülükleri ve terör amacıyla yurt dışına çıkan kişileri soruşturma ve gerektiği takdirde kovuşturma göreviyle bağlantılıydı.

89. Dördüncü olarak, Kürt makamları defalarca Devletlere vatandaşlarını ülkelerine geri göndermeleri çağrısında bulunmuş, kamplarda yeterli yaşam koşullarını sağlayamadıklarını, tutuklanmalarını ve yargılanmalarını sağlayamadıklarını ve var olan güvenlik risklerini vurgulamışlardır. Kürt makamları ayrıca, uygulamada, özellikle Fransa ile bu konuda işbirliği yaptıklarını göstermişlerdir.

90. Beşinci olarak, çeşitli uluslararası ve bölgesel örgütler Avrupa Devletlerine kamplarda tutulan vatandaşlarının ülkelerine geri gönderilmeleri çağrısında bulunmuş ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi de Fransa'nın bu kamplarda tutulan Fransız çocukları koruma sorumluluğu olduğunu ve onların ülkelerine geri gönderilmelerini reddetmesinin yaşam hakkı ile insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleye maruz kalmama hakkını ihlal ettiğini belirtmiştir. Son olarak, Fransa resmi olarak Irak veya Suriye'deki reşit olmayan Fransız çocukların Cumhuriyet'in korumasından yararlanma hakkına sahip olduğunu ve ülkelerine geri gönderilebileceklerini resmi olarak belirtmiştir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, §§ 264-267).

c. Keyfiliğe karşı güvenceler

91. Demokratik bir toplumda yasallık ve hukukun üstünlüğü kavramları, ulusal topraklara geri dönme taleplerinin yerine getirilmemesi kararlarının denetimi için bir mekanizma olmasını gerektirmektedir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 276).

92. Bu denetim mekanizması, karar alma sürecinin şeffaf olmaması veya resmi, bireyselleştirilmiş ve gerekçeli bir kararın bulunmaması gibi bu süreçte eksikliklerin bulunduğu durumlarda daha da önemlidir. Mahkeme, bu tür durumlarda, denetim sürecinin ihtilaf konusu yetersizlikleri telafi edip etmediğini inceleyecektir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, §§ 279-281).

93. Bu denetim, aşağıda belirtilen usule ilişkin güvencelere tabi olmalıdır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, §§ 275-276).

i. Bağımsız bir organ tarafından denetim

94. Bir geri gönderilme başvurusunun reddedilmesinin, Devletin yürütme makamlarından bağımsız,

onlardan ayrı ancak mutlaka bir yargı makamı olmayan bir organ tarafından uygun bir bireysel incelemeye tabi tutulması mümkün olmalıdır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 276).

ii. Denetimin niteliği ve kapsamı

95. Ülkeye geri gönderilmeme kararı, bir tür çekişmeli yargılama usulüne tabi olmalıdır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 275).

96. Başvuran, kendisinin ve geri dönüş talebinden etkilenen yakınlarının menfaatlerini savunmak için ilgili olduğunu düşündüğü argümanları ileri sürme imkânına sahip olmalıdır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 278).

97. Gerekli inceleme, kararın gerekçelerini ve ilgili delil unsurlarını incelemeye yetkili bir organ tarafından, gerektiği takdirde, ulusal güvenliğin söz konusu olduğu durumlarda gizli olarak sınıflandırılan bilgilerin incelenmesi için uygun usuli sınırlamalarla birlikte, bireysel bir inceleme şeklinde yapılmalıdır. Uluslararası barış ve güvenliğin korunması zorunluluğunu içeren durumlar bu gereklilikten muaf değildir.

98. Bu inceleme, yetkili makamların söz konusu talebin uygun olmadığınakarar vermelerine yol açan olgusal ve diğer delillerin değerlendirilmesini mümkün kılmalıdır. Bu nedenle, başvurulan organ, yetkili makamlar tarafından söz konusu talep reddedilmiş veya incelenmiş, ancak sonuç alınmamış olsa da, böyle bir talebi reddeden bir kararın yasallığını gözden geçirebilmelidir.

99. Bu denetim, yürütme makamlarının meşru bir şekilde ileri sürebilecekleri kamu yararı veya hukuki, diplomatik ve maddi zorluklara ilişkin öncelikli değerlendirmelere dayanan tüm gerekçelerin gerçekten keyfilikten uzak olup olmadığının tespit edilmesini mümkün kılmalıdır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, §§ 275-276).

100. Diğer bir ifadeyle, ülkesine geri gönderilmeme kararlarını gerekçelendiren, keyfilikten uzak, meşru ve makul nedenlerin olup olmadığını tespit etmek mümkün olmalıdır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 281).

101. Bununla birlikte, bu türden bir denetimin yapılması olasılığı, mutlak suretle başvurulan hâkimin gerektiği takdirde ülkeye geri dönüşü emretme yetkisine sahip olacağıanlamına gelmez (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 282).

iii. Çocukların yüksek menfaatinin dikkate alınması

102. Bu davanın şartlarında olduğu gibi, geri dönüş talebinin reşit olmayanlar adına yapılması halinde, bu denetim özellikle yetkili makamların ulusal topraklara giriş hakkı bakımından eşitlik ilkesine uygun olarak, çocukların yüksek menfaatlerinin yanı sıra özel savunmasız durumları ile özel ihtiyaçlarını etkin bir şekilde dikkate aldıklarını doğrulamayı mümkün kılmalıdır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, § 276).

iv. Başvuranın bilgilendirilmesi

103. Böyle bir inceleme, başvuranın kararın gerekçelerinden özet olarak da olsa haberdar olmasına ve böylece bunların yeterli ve makul bir olgusal temele dayandığını doğrulamasına da olanak sağlamalıdır (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, §§ 276 ve 280).

v. İçtihat örnekleri

104. *H.F. ve diğerleri/Fransa* ([BD], 2022) davasında, Mahkeme, başvuranların IŞİD'in askeri yenilgisinin ardından Suriye'de Kürtlerin kontrolündeki kamplarda tutulan yakınları adına yaptıkları geri dönüş taleplerinin incelenmesinde keyfiliğe karşı yeterli güvencelerin bulunmadığı sonucuna varmıştır.

105. Mahkeme, ilk olarak, resmi bir kararın olmadığını kaydetmiştir. Başvuranların yakınlarının ülkeye geri gönderilmelerinin reddedilmesinin, açık bireysel kararlarla ele alınamayacağına veya davanın gerçeklerine uygun değerlendirmelere göre gerekçelendirilemeyeceğine, gerekirse savunma konularında gizlilik gerekliliğine uyulamayacağına dair hiçbir kanıt yoktu. . Başvuranlara, Fransa'nın izlediği, aynı durumdaki birçok reşit olmayan çocuğun ulusal topraklara geri dönüşünü sağlayan politikanın uygulanmasından doğan üstü kapalı açıklama dışında, kendileriyle ilgili olarak, yürütme erki tarafından verilen kararın altında yatan seçim hakkında herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Ayrıca başvuranlar, karar alma sürecinin şeffaflığına katkıda bulunabilecek herhangi bir bilgi de elde edememişlerdir.

106. Mahkeme, ikinci olarak, yukarıda bahsi geçen eksikliklerin, başvuranlar tarafından ulusal mahkemeler önünde açılan davalarla giderilemeyeceğini gözlemlemiştir. Nitekim ulusal mahkemeler, geri dönüş taleplerinin Fransa'nın uluslararası ilişkilerinin yürütülmesiyle ilgili olduğu gerekçesiyle yargı bağışıklığını ileri sürmüşlerdir. Dolayısıyla başvuranlar, kendileri hakkında verilen ülkelerine geri gönderilmelerinin reddine ilişkin örtülü kararların bağımsız bir şekilde denetlenmesine erişememişlerdir. Sonuç olarak başvuranlar, yetkili makamlar tarafından gösterilen gerekçelere etkili bir şekilde itiraz etme ve bunların meşru, makul ve keyfilikten uzak olup olmadığını doğrulama imkânından mahrum bırakılmışlardır. Dolayısıyla Fransa, Sözleşme'ye Ek 4 No.lu Protokol'ün 3. maddesi kapsamındaki usule ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmemiştir (*H.F. ve diğerleri/Fransa* [BD], 2022, §§ 277-284).

Anılan Davalar Dizini

Mevcut rehberde anılan içtihatlar, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen karar ve hükümler ile Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun ("Komisyon") karar ve raporlarına atıfta bulunmaktadır.

Dava adının ardından belirtilen özel bir ifade bulunmaksızın yapılan atıf, Mahkemenin bir Dairesi tarafından verilen esasa ilişkin bir kararla ilgilidir. "(k.k.)" ifadesi, Mahkemenin kabul edilebilirlik hakkında verilen bir kararına (hüküm) atıf yapmaktadır ve "[BD]" ifadesi ise, davanın Büyük Daire tarafından incelendiği anlamına gelmektedir.

Mevcut güncellemenin yapıldığı tarihte, Sözleşme'nin 44. maddesi anlamında "kesinleşmiş" olmayan Daire kararları, bu kısımdan sonra yer alan listede yıldız (asteriks) (*) işaretiyle belirtilmiştir. Sözleşme'nin 44. maddesinin 2. fıkrası şu şekilde hükmeder: "Bir Daire'nin kararı aşağıdaki durumlarda kesinleşir: a) Taraflar davanın Büyük Daire'ye gönderilmesini istemediklerini beyan ederlerse veya b) Karardan itibaren üç ay içinde davanın Büyük Daire'ye gönderilmesi istenmezse veya c) Büyük Daire bünyesinde oluşturulan kurul 43. madde çerçevesinde sunulan istemi reddederse." Büyük Daire heyetinin, davanın kendisine gönderilmesini kabul etmesi durumunda, Daire kararı hükümsüz kılınır ve ardından Büyük Daire tarafından nihai karar verilir.

Rehber'in elektronik versiyonunda atıf yapılan davaların bağlantıları, Mahkeme içtihatlarına (Büyük Daire, Daire ve Komite tarafından verilen karar ve hükümler, bildirilen davalar, istişari görüşler ve içtihatlara ilişkin bilgi notlarından alıntı yapılan hukuki özetler), Komisyon içtihatlarına (kararlar ve raporlar) ve Bakanlar Komitesinin kararlarına erişimi sağlayan HUDOC veri tabanına (*http://hudoc.echr.coe.int*) yönlendirilmektedir. Komisyonun bazı kararları, HUDOC veri tabanında yer almamaktadır ve yalnızca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Almanağının ilgili cildinde basılı şekilde mevcuttur.

Mahkeme karar ve hükümlerini, iki resmi dili olan İngilizce ve/veya Fransızca dillerinde vermektedir. HUDOC veri tabanı aynı zamanda, Mahkemenin bazı önemli davalarına ilişkin otuzdan fazla dilde yapılmış gayriresmi çevirilere erişmeye de imkân sağlamaktadır. Ayrıca, söz konusu veri tabanı, üçüncü kişiler tarafından elektronik ortamda sunulan yüz kadar içtihat derlemesine ulaşmayı sağlayan bağlantıları içermektedir.

-A-

A.B./Polonya (k.k.), no. 33878/96, 13 Mart 2003
Association "Regele Mihai"/Romanya, Komisyon kararı, no. 26916/95, 4 Eylül 1995

-C-

C.B./Almanya, Komisyon kararı, no. 22012/93, 11 Ocak 1994

-D-

Denizci ve diğerleri/Kıbrıs, no. 25316/94 ve 6 diğer başvuru, AİHM 2001-V
Doğu Afrikalı Asyalılar/Birleşik Krallık, Komisyon kararı, no. 4403/70, 4404/70, 4405/70…, 14 Aralık 1973

-E-

E.M.B./Romanya (k.k.), no. 4488/03, 28 Eylül 2010

-F-

Fedorova ve diğerleri/Letonya (k.k.), no. 69405/01, 9 Ekim 2003
Fehér ve Dolník/Slovakya (k.k.), no. 14927/12 ve 30415/12, 21 Mayıs 2013

-G-

Genovese/Malta, no. 53124/09, 11 Ekim 2011
Ghoumid ve diğerleri/Fransa, no. 52273/16 ve 4 diğer başvuru, 25 Haziran 2020
Gribenko/Letonya (k.k.), no. 76878/01, 15 Mayıs 2003
Gulijev/Litvanya, no. 10425/03, 16 Aralık 2008

-H-

Habsburg-Lothringen/Avusturya, Komisyon kararı, no. 15344/89, 14 Aralık 1989
H.F. ve diğerleri/Fransa [BD], no. 24384/19 ve 44234/20, 14 Eylül 2022
Hirsi Jamaa ve diğerleri/İtalya [BD], no. 27765/09, AİHM 2012

-I-

I.B./Federal Almanya Cumhuriyeti, Komisyon kararı, no. 6242/73, 24 Mayıs 1974

-K-

Karassev/Finlandiya (k.k.), no. 31414/96, 12 Ocak 1999
K2/Birleşik Krallık (k.k.), no. 42387/13, 7 Şubat 2017

-L-

L./Federal Almanya Cumhuriyeti, Komisyon kararı, no. 10564/83, 10 Aralık 1984

-M-

M. ve S./İtalya ve Birleşik Krallık (k.k.), no. 2584/11, 13 Mart 2012
Maikoe ve Baboelal/Hollanda, no. 22791/93, 30Kasım 1994 tarihli Komisyon kararı
Marangos/Kıbrıs, no. 31106/96, Komisyon kararı, 20 Mayıs 1997
Momcilovic/Hırvatistan (k.k.), no. 59138/00, 29 Ağustos 2002

-N-

Nagula/Estonya (k.k.), 39203/02, 25 Ekim 2005
Naumov/Arnavutluk (k.k.), no. 10513/03, 4 Ocak 2005

-P-

Piermont/Fransa, 27 Nisan 1995, A serisi no. 314

-R-

Ramadan/Malta, no. 76136/12, 21 Haziran 2016
Roldan Texeira ve diğerleri/İtalya (k.k.), no. 40655/98, 26 Ekim 2000

-S-

S./Federal Almanya Cumhuriyeti, Komisyon kararı, no. 11659/85, 17 Ekim 1986
Sadet/Romanya (k.k.), no. 36416/02, 20 Eylül 2007
Schober/Avusturya (k.k.), no. 34891/97, 9 Kasım 1999
Shchukin ve diğerleri/Kıbrıs, no. 14030/03, 29 Temmuz 2010
Slivenko ve diğerleri/Letonya (k.k.) [BD], no. 48321/99, AİHM 2002-II (alıntılar)
Stetsykevych/Ukrayna (k.k.), no. 40033/14, 20 Ekim 2015

-V-

Victor-Emmanuel De Savoie/İtalya (k.k.), no. 53360/99, 13 Eylül 2001
Victor-Emmanuel De Savoie/İtalya (kayıttan düşme), no. 53360/99, 24 Nisan 2003

-X-

X/Avusturya ve Almanya, no. 6189/73, 13 Mayıs 1974 tarihli Komisyon kararı
X/Federal Almanya Cumhuriyeti, Komisyon kararı, no. 3745/68, 15 Aralık 1969
X./İsveç, no. 3916/69, 18 Aralık 1969 tarihli Komisyon kararı